

Ahti Vielma

MAAN KIERTOLAISET

Maan kiertolaiset

© Ahti Vielma

Kannen kuva: Eero Salonen

Kansi ja DTP-työt: Martti Pulakka

Kustantaja: Mediapinta 2010

ISBN 978-952-235-185-2

Olen nauttinut ensimmäisestä vapaasta vuodesta. Neljän kiireisen vuosikymmenen jälkeen olen huomannut, kuinka paljon aivojen työkerros on peittänyt alleen elämän tapahtumia ja yksityiskohtia, iloja ja suruja, joita nyt muistan ja muistelen mielenkiinnolla. Päälimmäisenä ovat ilot.

Päätin kirjoittaa puolen vuoden ajan joka päivä pienen jutun, novellin tai kommentin asiasta, tapahtumasta, luonnosta, mistä tahansa aiheesta, joka juuri tuona päivänä nousee ajatuksissani pinnalle. Huomasin hyvin pian, että elän elämääni uudelleen, vertailen mennyttä ja nykyistä. Tyypillistä vanhenevalle ihmiselle, joka katselee elämänsä ympyrässä itseään jo selkensä takaa?

Olen kasvanut Lapin metsissä osaksi luontoa, sen yksityiskoh-
tien ihmettelijäksi ja ihailijaksi. Olen kuuhullu: istuessani ve-
neessä Päijänteellä ja ihaillessani täydenkuun kultaista siltaa,
minut valtaa sama maaginen voima kuin Levin laella hangella il-
takuutamossa. Yötön yö juhannuksena Levillä ja auringonlasku
Päijänteellä ovat antaneet uskoa huomiseen. »Se nousee taas
pian lämmittämään...»

Ajattelen ja muistelen hyvin usein elämän varrella tapaamiani
ihmisiä. Varsinkin lapsuuden herkkinä vuosina kohtaamani ovat
usein mielessäni. Niin kuin jokaiselle, minullekin äiti ja isä ovat
merkinneet paljon. Ehkä kaikkein eniten kehitykseeni on kuiten-
kin vaikuttanut vanhin, polioinvalidi-sisareni. Vaimo, lapset ja
lastenlapset ovat luonnollisesti läheisimmät ja rakkaimmat.

Ahti Vielma

MAALISKUUSSA

*kevät saapui valkoisin siivin,
kaulat ojossa, torvia toitottaen.
Katselin ja kuuntelin,
mietiskelin ja muistelin.*

Nousin jokaiselta askelmaltaan tutuiksi tulleita portaita kohti lapsuuteni jälleenrakennustupaa. Sydän pompotti, otti laukka-askelia koputtaessani oveen. Edellisestä käynnistä oli kulunut liki pari vuosikymmentä.

Avattuani tuvan oven ensimmäinen vastaanottaja konttasi lattialla ja hymyili pois jännitykseni. Oli kuin olisin eilen käynyt. Kaikki oli tuttua, jopa muutama yksityiskohta oman työni tulosta. Leivinuuni hokkasi lämpöä galvanoidun pellin läpi. Olin hanslankarina puoli vuosisataa sitten, kun muurariserkkuni selosti jokaisen kiven paikalleen.

– Tuo kivi soppii tuohon paikhan ja tuo panhan tuohon nuin päin. Jo vain tulleeki hyvä.

Hän oli huipputaitava muurari, Reidar Särestöniemen ateljeen takat ovat kuin taideteoksia. Sodan kokenut ja käännyttämä kommunisti neuvoi Työmies-tupakan verran hanslankaria.

– Lopeta sie Jopokka net papin puhhet. Insinöörihän tämän järven rannala tarvithan.

Kätkälän Erkki oli antanut minulle nimen Jopokka. Vain taivas tietää, mitä se tarkoittaa. Vanhanpojan antama lempinimi ahkeralle vänkärille ja saunanlämmittäjälle.

Istuin pitkään tuvan penkillä. Katselin jokaista yksityiskohtaa. Niillä oli kaikilla kerrottavaa maan kiertäjälle, joka vihdoinkin oli palannut juurilleen. Nurkkakamarin pyöreän kakluunin poski oli lämmin. Se oli vienyt rakastamani mummon yli kylmät talvet, kunnes mummolle kävi kuin UKK:lle kolme vuosikymmentä myöhemmin. Eräänä kevätpäivänä hän oli sytyttänyt tulet lattialle ja oli mielestään retkellä, kun sammuttajat saapuivat savun kutsumina.

Vuoden mittainen avuttomuuden aika, hetki hetkeltä haurastuminen päättyi tuon kakluunin lämmössä kauniiseen puheeseen. Istuimme hänen ympärillään ja kuuntelimme.

– Nyt mie sitte kuolen. Mie pääsen taivhhashen ja sielä mie kultakeppi käessä kävelen Jumalan kans.

Hän sulki silmänsä ja hengitti ulospäin viimeisen kerran.

Vaikka aikaa tuosta hetkestä on kulunut liki kuusi vuosikymmentä, muistan jokaisen sanan. Jäi kaunis muisto mummosta.

Kun kävelin ovesta ulos, tuntui kuin olisin lähtenyt kylään naapuritaloon malminetsijä Bredenbergin tyttöjä Immeljärven

taakse katselemaan. Mutta siellähän oli se vihainen seefferi, ei sinne voinut mennä.

Pysähdyn hetkeksi portaille. Katselin kohti Levitunturin lakea. Olin kavunnut sinne satoja kertoja, juhannusaattoon viettämään, mustikoita poimimaan, palovartijamajaan kiikaroimaan, laskettelemaan, nauttimaan. Gondolihissi nousi ylös jyrkintä rinnettä, missä ennen oli puhelinlinja ja saksalaisten sotilaiden Lapin sodan aikana varastama ukkosenjohdatin. Laskettelurinteitä kaarteli alas pieniä tummia pisteitä. Männikössä hiihteli Siiri-Äiteen ja Haku-Veikon ihailijoita lapsineen ja lastenlapsineen hienoissa asuissa upeita koneilla tehtyjä latuja pitkin. Mökki mökin vieressä muisteli menneitä.

Näin nuotion keskellä pihaa, kyläkulman pojat ympärillä, mustat prässätyt housut jalassa. Tervasin, paahdoin ja painoin suksen kärkiä kohti taivasta. Tyttöjen piti tulla tunturikuruun hihtamhan. Sukset jalassa halaaminen, likistely ja suukottelu Lammaskurussa oli tuon ajan nuorten seksielämän huipentuma. Tänä päivänä joutuu Helsingin keskustassa sulkemaan silmänsä vastaavanikäisiä ohittaessaan.

Vai kateusko on alkanut vanhaa kalvamaan? Silloin joskus kun ei puhuttu seksistä laisinkaan. Jos joku sen sijaan teki syrjähyppyn, huoraamisesta kyllä keskusteltiin innolla. Koulussa ei annettu minkäänlaista neuvontaa tai opetusta navan ja nilkan väliltä. Täysi-ikäisiksi tultiin 21-vuotiaina. Silloin sai viinakortin ja voi mennä naimisiin kysymättä kotona lupaa. Mutta aivan yhtä suuria hölmöilyjä tapahtui kuin tänäkin päivänä. Tiedän sen ihan kantapään kautta.

Olin pysäköinyt Toyota Avensiksen evakkoreissun jälkeen ensimmäisenä rakennetun hirsimökin räystäään alle. Siitä johti portaat ullakolle, jonka sahanpuruissa kihisi aikanaan kiljupönttö naapuritalon harjannostajaisiin. Vietiin muka vastoja orrelle ja otettiin koeryypyjä useampana päivänä ennen juhlahetkeä. Hyvältä maistui, mutta hiivaa ja sokeria piti lisätä. Kun sitten pönttö raahattiin salaa kehikolle ja lautataapelin alta nostettiin muutama trokarilta ostettu jallupullo lankkupöydälle, oli juhla valmis alkamaan.

Ei siinä kauan nokka tuhissut, kun porukka oli jo kunnan humalassa, lauloi ja mekasti, kirosi ja huusi. Riskit miehet väänivät kättä ja kehua retostivat.

– Perkele, ku mie olin soassa vartiossa, niin ryssä hyppäs niskhan. Mutta eipä tieny, perkele, kenen selkhän hyppäs.

– Mutta Jukka-Poika, kuuleppa, ku mie menin hakemhan räjän takana vallatun talon kellarista perunoja, sielä oliki talon isäntä piilossa puukon kans. Mie väänsin niskat nurin, kannoin äijän tuphan, rojahutin laattialle ja sanoin, että perunoja ei ollu, mutta soppalihhaa kyllä löyty.

– Sie se olet ihan mahoton ukko. Nyt on rauha maassa ja meillä hyvä olla. Emmä ryssittele enää.

Ajoin kaasu pohjassa pois kauheista ajatuksista kohti Levitunturin etelärinnettä. Siellä oli puoli vuosisataa sitten poroaita ja suuren männyn latvassa maakotkan pesä. Kiikaroin tunturin laelta vasoja etsivän ukkokotkan liitelyä. Enää ei ole kiikaroitavaa. Kattoja rakentavan rahakeisarin verannalla oli kesähelteellä kymmenen kurmuista poroa mustan papanakasan keskellä ja talvella rinnettä laskettelee aamusta iltaan laman kourissa tuhansittain böönautin partaalla olevia elintasoihmisiä. Kurvaavat Rangerooverilla illaksi upeaan alppimajaan syömään ja saunomaan, loppuillaksi kapakaan juomaan sampanjaa ja konjakkia sekä tanssimaan.

Olisipa isävainaja tuossa rahastajan paikalla, luulisi syntyneensä uudelleen Itävallan Zell am Zeessä, eikä uskoisi silmiään.

– Mie olen semmonen mettien mies. Mie halvan pois täältä.

Muistelin ison petäjän alla, kun Santtu ärjäisi Kätkän juurella ja alkoi ajaa takaa tunturikiipeilyyn erikoistunutta pupujussia. Alkutahdit olivat upeaa kuunneltavaa. Istuin kaatuneen kelon päälle tarkkailemaan tilannetta. Komea haukunta raikui ja kaikui pitkin tunturin rinnettä. Kokemuksesta tiesin, että ensimmäinen lenkki kestää vähintään puoli tuntia, kun tunturin rinteillä kuntoillut jänis lähtee eksyttämään ja väsyttämään Santtu-beaglea. Söin kaikessa rauhassa maukkaat poronlihaleivät ja join termos-pullosta pari kuppia hyvää kahvia. Santtu haukkui hurmiossaan ja kiersi minulle jo lapsuudessa tutuksi tulleen Ahvenjärven. Poikkesi välillä jäälle ja pääsin näkemään valkoisen, ison jäniksen ja muutaman sadan metrin päässä parkuvan Santun. Tulehan pupu lähemmäksi, ajattelin.

Muutama tunti vierähti nopeasti pakkasessa, joka alkoi kiristyä kovaa vauhtia kohti iltapäivää. Kun jänis ei saanut koiraa kannoiltaan, se päätti vaihtaa tunturia ja suunnisti suoraan kohti Leviä, Santtu perässä. Lähdin jäljittämään, jänishän tulee usein omia jälkiään takaisin, oli raakaanpuoleinen tervehdys ajatuksissa.

Mutta Tapio, tuo metsän jumala, päättikin kostaa katalat ajatukseni. Kun ylitin lumihangen alla virtaavaa tuttua jokea, putosin polviani myöten jääkylmään veteen, lähes samaan paikkaan, mistä löytyi Lapin sodan jälkeen kasa saksalaisten unohtamia lihasäilykepurkkeja. Kompuroituani rannalle olivat molemmat saappaat hetkessä umpijäässä. Mietin, mikä talo on lähinnä ja lähdin jäykin nilkoin nopeasti kohti serkkupoikani kotia. Pakottavaa kylmyyttä kesti varttitunnin. Avasin tuvan oven ja kerroin tapahtuneen. Onneksi leivinuuni oli juuri lämmitetty ja hiilet vedetty etuosaan.

– Istuppa siihen hiiloksen eteen ja nosta jalat penkile.

Tein ohjeen mukaisesti. Sodan kokenut mies otti terävän puukon pöytälaatikosta ja vetäisi molemmat saappaat halki. Hiiloksen hehkussa verettömyydestä vaalentuneet koivet virkosivat yllättävän nopeasti ja särky loppui. Kuivailin ja hieroin niitä. En ollut vuosiin käynyt tuossa tuvassa, vaikka olimme hyviä kala- ja juttukavereita. Oli siinä tapaamisessa ihmettelemistä, joka muuttui pian leikinlaskuksi ja nauruksi.

– Semmosta sitä tapahtuu, ku lähtee herrojen homhin ja unoh-taa jo omat kotijokensaki, naureli serkkupoika puukko kädessä.

– Emmie ole niitä kaikkia unohtanu.

Sain lainaksi kumisaappaat ja lämpöiset villasukat. Joimme väkevät kahvit ja vaihdoimme kuulumiset. Oli huoli Santusta.

– Tule sie muutenki ku avun tarphessa.

– Saatanpa tulla jo huomenna.

– Juttelemma sitte lissää.

Kävelin kilometrin päähän tunturin juurelle rakennettuun mökkiin ja koin iloisen yllätyksen. Santtu odotti vierailta vuokraportailta yltä päältä huurussa, vatsanpohja ja kikkeli jääkokka-reissa. Voi sitä veljien tervehdystä. Siitä silittelystä, nuoleskelusta, marinasta ja päivän kertaamisesta ei tahtonut loppua tulla. Mutta oli minun vuoroni auttaa. Päästin nopeasti Santun sisälle lämmittelemään ja syömään. Ruokansa ahmittuaan se istahti karvataljalleen nuolemaan käpälänsä, kikkelinsä ja karvansa. Koiraltakohan se »haavojensa nuoleminen» on keksitty, ajattelin? Santtu vilkaisi minua kulmien alta, laittoi ressumaisen päänsä käpälien väliin ja urahti unten maille.

Otin matkalle varaamani kirjan käteeni, kellahdin viereiselle sohvalle, tarkkailin varpaitani ja muistin vanhan sanonnan: »Kirja ja koira ovat ihmisen parhaat ystävät.» Serkkupoika tuli kuitenkin nyt tuon litanian kärkeen.

5.3.2009 KEKKONEN, KEKKONEN, KEKKONEN

Vuoden 1956 presidentinvaaleista ovat päällimmäiseksi jääneet mieleeni kiivaat väittelyt Urho Kaleva Kekkosesta. Häntä joko rakastettiin tai vihattiin, keuhuttiin tai haukuttiin. Rauhallisesti perusteltuja välimuotoja en kuullut. Sodat olivat vielä niin tuoreessa muistissa, että veret kiehahtivat meidänkin jälleenrakennustuvassa monilla poskilla.

- Kommunisti se ei ainakhan voi olla.
- Kekkonen on semmoinen perkelhen peluri, että multa ei ääntä saa.
- Ukko Paasikivi sinne pittää valita. Pyssyy järjestys, ku se vähäinki ärähtää.
- Ei ku kommunisti vain remhin ja sosialismi maahan. Loppuu net turhat soat.
- Kekkonen sielä linnassa olla pittää.
- Linnassa, niin.

Kekkosen jämerä kasvokuva ilmestyi eteen joka kulmassa, pankin oven pielestä ladon seinään. Ainoatakaan muuta kuvaa ei ole aivojeni muistilokeroihin taltioitunut. Kiivaat puheet Kekkosen puolesta sensuroivat nuoren muistikuvat.

Isän ja monen muun ärhäkän keskustelijan toive toteutui. Kekkonen, kekkonen, Kekkonen... luettiin eduskunnan puhemiehen korokkeelta 151 kertaa. Epäselväksi äänestyksessä jäi tuo tarvittu yksi ääni. Kuka oli petturi tai pelastaja? Selvyttä siihen tuskin saadaan koskaan. Pettureita kun on voinut olla useita ja äänet ovat voineet mennä ristiin Kekkosin eduksi ja Fagerholmin tappioksi. On niitä ääniä ostettu ennenkin, kenties enemmän kuin tänä päivänä ja jopa vieraan maan valuutalla.

Yli puoli vuosisataa myöhemmin tuossa samassa pirtissä arvioimme, että ei se mikään huono kauppa ollutkaan.

– Kekkosta sielä nytki tarvittais, tuumasi porukan vanhin, Kekkosta äänestänyt.

Itse en ole Kekkosta äänestänyt milloinkaan, mutta yritin silti pilke silmäkulmassa kehuskella sillä, että olen päässyt ripille samana vuonna kuin Kekkonen presidentiksi.

- Nyt mie sitte ymmäränki sinua paremin, tuumasi tuo vanha mies. Siehän se vasta oikhen Kekkosin mies olekki.
- Niinpä kai, naureskelin.

Pääministeri Vanhanenkin oli ansaitulla hiihtolomalla Rukalla. Opin tuntemaan hänet eduskunnassa. Tyylikäs, perusrehellinen, terveiden elämäntapojen edustaja, asiansa hallitseva puurtaja. Positiivisia puolia enemmän kuin Arkadianmäen kansanedustajilla keskimäärin. Mutta kaksi häneltä puuttuu ja niiden mukana paljon, aito huumorintaju ja johtajuus.

Viileä, tosikkomainen olemus jättää varjoonsa liian paljon hyvää. Ruumiinkieli kun kertoo ihmisestä, myös pääministeristä, enemmän kuin sanotut sanat ja tehdyt teot. Ja jos todellinen johtajuus puuttuu, sitä on mahdotonta teatraalisin keinoin osoittaa.

Rukan hangilla oli tullut halu osoittaa tuota kentän vaatimaa johtajuutta. Ensimmäisenä työpäivänään hiihtelyn jälkeen hän esitti eläkeiän nostamista asteittain kuuteenkymmeneen viiteen vuoteen. Tuntui ihan järkevältä. Mutta ammattiyhdistysjohtajat loukkaantuivat, kun eivät päässeet tekemään itse tuota muuten hyväksymäänsä ehdotusta. Uhkailivat jopa yleislakolla. Reaktio oli kuin pieniltä lapsilta hiekkalaatikossa: en enää leiki sinun kanssas.

Paras tapa saada läpi hyvä idea on istuttaa se oikeaan maape-rään, panna vaikka todellinen vastustaja asialle. Kyllä fiksu päämi-nisteri tämän tiesi, mutta hän on ollut liian kauan maalin syöttäjä, ei laukoja.

Hyvä joukkuepelaaja on usein näkymätön, silti tehokas. Poliitiikassa pitää kuitenkin näkyä ja kuulua. Se näyttää äänestäjän silmissä tehokkuudelta, vaikka mitään tulosta ei tulisikaan. Niin on jos siltä näyttää, sanoi jo UKK. Ja tiesi, mitä sanoi. Kun nykyisin on vielä kaunis tai komea ja osaa viihdyttää, on poliitikko-na tulevaisuus turvattu.

Pääministerillä on kuitenkin suomalaista sitkeyttä ja sisua, taipuu, mutta ei taitu. Kansalaiset saattavat sen vielä palkita. Valitettavasti nuo palkinnot jaetaan usein vasta hautajaisissa ja muistokirjoituksissa.

Ennen vanhaan hiihtolomia vietettiin yksinkertaisemmin. Kät-kälän Erkki hiihteli korpitalosta omatekoisilla suksillaan ja pään yli ulottuvilla sauvoillaan reen jalaksen jälkeä marraskuun lop-pupuolella äiti-Ainon punaskakkoja syömhän ja lähti vasta hel-mikuussa hiihtelemään takaisin kotiin.

– Kyllä se porukka talvisyvämen pärjää ilman minuaki. Yks hoitaa lehmät ja lamphot, toinen hevosen ja sian. Mari on koko ajan pirtissä tekemässä ruokaa ja Oskari hakkee vettä ja puita muutaman kerran päivässä liiteristä ja lämmittellee piisiä ja uunia. Mikä siellä on ollessa? Ei net vain johtajaa tartte.

– Mutta maa tarttee. Kohta on kaikki muuten ihan sekasin.

– No, johtajahan meilä nyt on, Kekkonen.

– Mikä pirun johtaja se semmonen on, että kansan piti mennä yleislakhon?

– Ihan turhhan saikkaavat. Kyllä routa porshhan kotia tuopi ja Kekkonen pistää semmoset ukot järjestykshen.

– Ku vain pistäski.

Sitä odotan pääministeri Vanhaselta yli puoli vuosisataa myöhemmin. Jo riittää.

Suomen Pankin pääjohtaja Erkki Liikanen oli varhaisena lauantaiamuna televisiossa antamassa neuvoja taloudenhoidosta, rahapolitiikasta, hallituspolitiikasta, kaikesta, mitä vajaassa tunnissa kuuluisalla nopealla tykityksellä ehtii suustaan työntää. Tuli valitettavasti pirullinen ajatus mieleeni: hänen pitäisi esiintyä siellä mieluummin varoittavana esimerkkinä, miten asioita ei tule hoitaa.

Erkki Liikanen valittiin kaikkien aikojen nuorimpana, 21-vuotiaana eduskuntaan. Nuoruuden intoa olikin enemmän kuin kokemusta, elämäkokemusta, tietoa ja taitoa. Pari vuosikymmentä siten jokaiseen kotiin jaettiin tasokas esite, jossa hän lupasi valtiovarainministerinä verotuksen kevenevän. Se kiristyi. Samoihin aikoihin hänen taloustaidoillaan luotiin historian suurin kupla, joka puhkesi ja maa syöksyi suurtyöttömyyteen ja lamaan. Tästä häntä palkittiin EU-komissaarin salkulla. Ja kun EU:n talous oli pantu sekaisin, hänet palkittiin Suomen Pankin pääjohtajan viralla.

Vaativattomana miehenä pääjohtaja Liikanen ilmoitti televisiossa, ettei hän ole kiinnostunut Suomen presidentin virasta, vaan haluaa jatkaa pääjohtajana toisen kauden eli vuoteen 2018 saakka.

Mitä kaikkea hän vielä ehtikään pistää sekaisin, ennen kuin suostuu 67-vuotiaana jäämään eläkkeelle?

Olipa aurinkoinen kansainvälinen naistenpäivä. Kävin kokemassa verkot Päijänteellä, vain yksi lahna jäi ketuille jäälle. Varmaankin päivän kunniaksi muistin armeija-ajalta sotilaspäiväkirjan runon naiselle:

»Nainen on elämä, nainen on hauta, nainen on voimakas magneettirauta. Nainen on riemu, nainen on risti, piruko hänet miehelle piinaksi pisti?»

En kirjoittanut itse tuota runoa. Varsinkin sen lopun riimittelisin aivan toisin. Elämäni tärkeimmät ihmiset kun ovat olleet naisia.

Molemmat mummoni olivat aivan ihania pienen pojan idoleja. Toinen hento kukkien prässäjä, vetäytyvä runojen lukija. Toinen juureva Lapin mummo, roteva olemus, karstan vääntämät sormet, rauhallinen myhäilijä. Nuo mummot täydensivät hyvin toisiaan, keskustelivat jouluaattona penkillä vastakkain kuin Karjalan runonlaulajat. Piippujen tuoksu, ryppyinen hymy ja tarkentava kysymys »Häh, anteeksi kuinka?» loivat luovan tunnelman. Se ei unohdu.

Äitini antoi meille itsestään kaiken. Hän ei erotellut ihmisiä, ne olivat kaikki tasavertaisia ja tervetulleita milloin vaan, kunhan eivät olleet pahoja. »Pahantekijöistä mie en perusta», muistan sanonnan. Kuopuksena sain varmaankin vielä hiukan ylimääräistä sydämen lämpöä.

Kaarina-sisareni, polioinvalidi, oli uskomattoman upea ihminen. Hän koulutti minut ylioppilaaksi, opetti rukoilemaan, rakastamaan, olemaan tarvittaessa vahva. Hän koki kolme pelottavaa sairautta, polion, tuberkuloosin ja syövän. Sairaalan eristys-huoneessa syntyi valkoinen, pyöreä, virkattu pöytäliina, jossa aurinko säteili reunoille. Hän oli itse tuo aurinko.

En ole kuullut yhtään anoppivitsiä, jossa tuo anoppiressukka olisi jotenkin positiivisessa valossa. Eemelilläkin oli jutuissaan elämänsä eri vaiheissa aina kaksi vaihtoehtoa, mutta kun hän sai pahan anopin, ei ollut mitään vaihtoehtoa. Itse en kehtaa kertoa niistä vitseistä ainuttakaan, eikä vitsistä käy edes se, että en ole toistaiseksi 45 vuoden aikana yhtään kertaa riidellyt tuon anopin kanssa. Niin kärsivällinen hän on vielä 92-vuotiaana.

Ja sokerina pohjalla on oma vaimo. Mutta kun olen pääminis-